

HoGent

Faculteit Bedrijf en Organisatie

Docker for Windows

Stephan Heirbaut

Scriptie voorgedragen tot het bekomen van de graad van
professionele bachelor in de toegepaste informatica

Promotor:
Steven Vermeulen
Co-promotor:
Gert Schepens

Instelling: —

Academiejaar: 2017-2018

Tweede examenperiode

Faculteit Bedrijf en Organisatie

Docker for Windows

Stephan Heirbaut

Scriptie voorgedragen tot het bekomen van de graad van
professionele bachelor in de toegepaste informatica

Promotor:
Steven Vermeulen
Co-promotor:
Gert Schepens

Instelling: —

Academiejaar: 2017-2018

Tweede examenperiode

Samenvatting

Docker for Windows Server 2016 is uit beta gekomen op 22 februari 2017. Maar, ondanks het feit dat dit platform nu al een ruime tijd beschikbaar is, heeft het nog steeds geen tractie gevonden bij DevOps-teams. Dit ondanks het feit dat dit een krachtige tool kan zijn voor organisaties die ook Microsoft Certified Partners willen zijn. In een notendop, er zal dus gekeken worden of Docker for Windows Server 2016 een goed alternatief is voor het draaien van Docker in een Linux omgeving. Om dit op een methodologische manier uit te testen zal er vertrokken worden van een standaard Windows Server 2016 en CentOS 7.4 installatie waarop Docker geïnstalleerd zal worden. Waarna beide omgevingen getest zullen worden door middel van prestatie-, integratie- en beveiligingstesten, om zo een vergelijking te maken van beide omgevingen. Daarbovenop zal ook de documentatie voor beide platformen bekeken worden op vlak van compleetheid.

De verwachting is dat het verschil tussen beide systemen minimaal zal zijn, waarbij de CentOS server beter zal presteren op vlak van beveiliging en performantie, en dat Windows Server 2016 beter zal presteren op vlak van integratie. De documentatie voor CentOS zal ook meer compleet zijn, maar dat zowel Windows als Docker een grote inhaalbeweging aan het maken zijn.

Verdere vragen die men hierna nog zou kunnen stellen zijn:

- Hoe goed scoren beide op vlak van user-friendliness?
- Hoe goed ondersteunen beide Cloud platforms?
- Hoe stabiel draaien beide omgevingen?

Voorwoord

Inhoudsopgave

1	Inleiding	11
1.1	Stand van zaken	11
1.1.1	DevOps	11
1.1.2	Docker	13
1.1.3	Hyper-V	16
1.1.4	Vagrant	18
1.1.5	PowerShell	19
1.1.6	Bash	19
1.1.7	Software testing	19
1.2	Probleemstelling en Onderzoeksvragen	21
1.3	Opzet van deze bachelorproef	21
2	Methodologie	23
2.1	Literatuurstudie	23

2.2	Bekijken van documentatie	23
2.3	Opzetten van de servers	23
2.4	Uitvoeren van de verschillende tests	24
2.5	Vergelijkende studie uitvoeren	24
3	Documentatie	25
3.1	Requirements	25
3.2	Installatie	26
3.3	Container tot stand brengen	26
3.4	Automatisatie	26
3.5	Conclusie	27
4	Opstelling	29
4.1	Windows Server 2016	29
4.1.1	Vagrant	29
4.1.2	PowerShell	30
4.2	CentOS 7.4	31
4.2.1	Vagrant	31
4.2.2	Bash	31
5	Performantie test	33
6	Integratie test	35
7	Security test	37
8	Conclusie	39

Bibliografie	40
---------------------------	-----------

1. Inleiding

Voor 22 februari 2017 kon men enkel Docker installeren op Linux-besturingssystemen. Ondernemingen zonder Linux-kennis die wilden evolueren naar DevOps werden op die manier gedwongen om iemand in dienst te nemen die deze kennis wel had, ofwel om zelf een spoedcursus te volgen. Echter met de komst van Windows 10 en Windows Server 2016, en de daarmee gepaard gaande groei van PowerShell en Hyper-V, is Docker nu ook toegankelijk voor organisaties die meer Windows-gezind willen zijn.

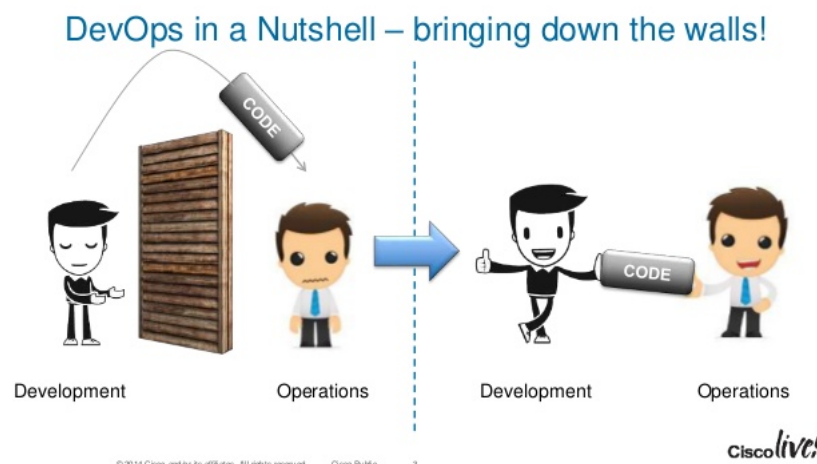
Het zou namelijk een vergissing zijn om Docker zomaar te negeren als men de DevOps-richting wil uitgaan. Het biedt immers verschillende tools aan voor zowel developers als system administrators. Bijvoorbeeld: Containers as a Service (CaaS) en role-based access control voor Operations (system administrators), en een zelfbedieningsmanier van werken voor Developers waarbij ze services kunnen opvragen wanneer ze die nodig hebben. Momenteel wordt Docker gebruikt in 44 procent van de ondernemingen die van plan zijn om de DevOps-richting uit te gaan.

1.1 Stand van zaken

1.1.1 DevOps

DevOps is een samenstelling van de woorden 'Development' en 'Operations': ontwikkeling en beheer. Voorheen werkten deze IT-groeperingen strikt gescheiden, waardoor je ofwel bij de ene groep zat ofwel bij de andere. Dit zorgde ervoor dat, als men een applicatie wou maken, de developers deze dan eerst ontwikkelden, waarna de systeembeheerders de applicatie uitrolden. Als de systeembeheerders hierna nog problemen hadden met het

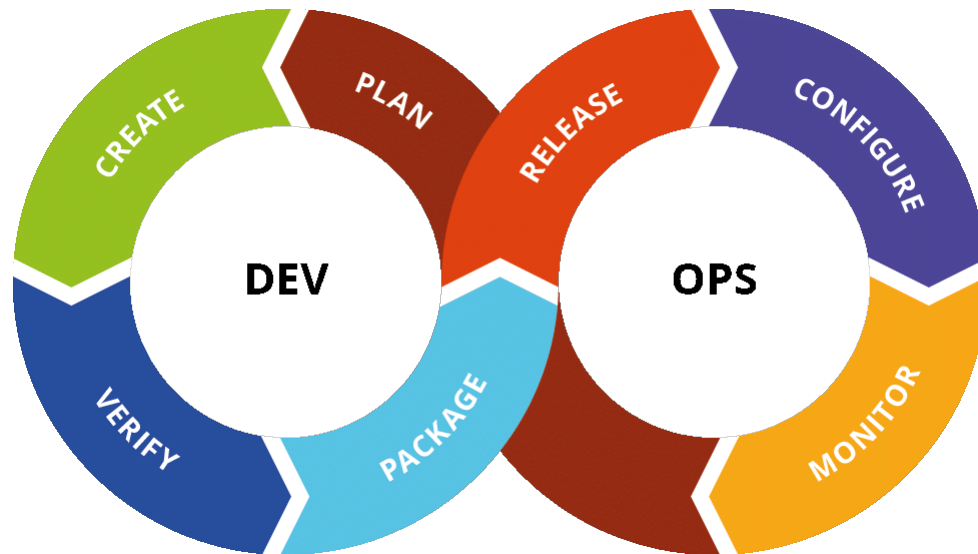
uitrollen, verliep de communicatie veelal stroef. De applicatie werkte immers op de computers van de developers, dus waarom zou dat niet het geval zijn bij de systeembeheerders? Echter, aangezien beide groeperingen onvoldoende kennis hadden over elkaars werkveld, was er veel onbegrip.

Als éénduidige definitie voor DevOps gebruikt met het acroniem 'CALMS'.

- Culture (Cultuur)
- Automatisation (Automatisatie)
- Learning (Leren, voorheen Lean)
- Measure (Meten)
- Sharing (Delen)

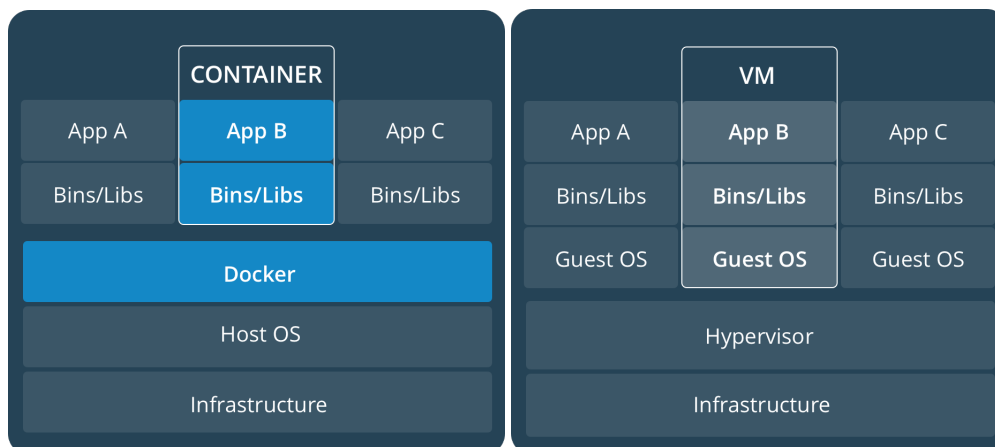
Bij DevOps worden deze groepen gedwongen om samen te werken in één team, zodat het geheel groter wordt dan de som. In praktijk vertaalt dit zich naar een cultuur die gestimuleerd dient te worden, waarin het automatiseren van zoveel mogelijk zaken centraal staat met een focus op continue ontwikkeling en oplevering (cfr. CI/CD). Hierbij is het leren, delen van informatie, en communicatie in het algemeen, heel belangrijk. Er worden verschillende manieren voorzien om informatie te verzamelen uit de applicatie, door methodes te implementeren die men gebruikt om een doorzichtiger systeem te creëren. Het is dus eerder een groep van concepten en ideeën die uitgegroeid zijn tot een beweging die snel tractie aan het winnen is.

1.1.2 Docker

De beste manier om de verschillen in werking te beschrijven tussen fysieke servers, virtuele machines (VM's) en containers, is door ernaar te kijken zoals een woning. Fysieke servers en virtuele machines zijn zoals huizen. Ze werken volledig onafhankelijk en voorzien zelf in al hun noden qua infrastructuur. Een fysieke server wordt bovendien volledig onafhankelijk opgebouwd vanaf nul. Een virtuele machine echter wordt naast een bestaand host besturingssysteem gedraaid, waarbij het een bepaalde hoeveelheid infrastructuur opeist. Een virtuele machine is dus eigenlijk een computer in een computer. Beide systemen hebben hetzelfde grote nadeel, namelijk dat er veel meer infrastructuur nodig is en dat deze niet optimaal wordt gebruikt. Containers zijn eerder te vergelijken met appartementen, namelijk dat de infrastructuur wordt opgedeeld. Alle middelen van de host-machine waar de Docker Daemon op geïnstalleerd wordt, worden verdeeld onder de verschillende containers. Elke container vraagt hierbij alleen de nodige grondstoffen om te voldoen aan de noden van zijn bewoner, net zoals bij een appartement. Containers lijken op het eerste zicht erg op virtuele machines, maar het is belangrijk om te onthouden dat de onderliggende architectuur sterk verschilt tussen beide.

Doordat een Container alleen de benodigde infrastructuur opeist die hij nodig heeft, bouwt die een lichter en onafhankelijk uitvoerbaar softwarepakket op, dat consistentie kan garanderen omdat het telkens dezelfde achterliggende Docker Images en Daemon gebruikt. Een van de meest voorkomende problemen bij het uitrollen van een applicatie is het verschil tussen de test- en productieomgeving, en de hiermee gepaarde infrastructuurlast.

Docker is een tool om deze Containers te bouwen. Hiermee kan men het uitrollen van applicaties sneller en makkelijker maken, doordat het de applicatie en al haar benodigheden eerst in één geautomatiseerd pakket verzamelt. Dit pakket noemt een image. De uitgerolde versie van een image noemt men een Container en deze zal los van het host besturingssysteem werken.

Om een Container op te bouwen van begin tot einde maakt men gebruik van de Docker Client. Via de Client kan men communiceren met de Docker Daemon. De Docker Daemon is een proces dat op de achtergrond draait tot het aangeroepen wordt door de gebruiker via de syntaxis van Docker. De Docker Daemon is uiteindelijk degene die de Docker commando's interpreteert en uitvoert, zoals het bouwen, draaien en onderhouden van containers.

Bij het bouwen van een container via Docker zijn er 2 werkmethodes te onderscheiden, namelijk een standaardmethode en een minimalistische methode. De minimalistische methode wordt gebruikt bij installaties die geen customisation vereisen, bijvoorbeeld een SQL-server. De standaardmethode wordt gebruikt bij alle andere installaties, bijvoorbeeld een CentOS-server. De standaardmethode bestaat uit 4 stappen die hieronder meer uitgebreid besproken worden. Bij de minimalistische methode worden enkel de eerste en de laatste stap uitgevoerd.

- docker pull

De eerste stap is docker pull. Hiermee kan men een Docker Image ophalen van de Docker Hub. Deze images zijn momentopnames van bijvoorbeeld containers of besturingssystemen. Deze kunnen, afhankelijk van de gebruiker, uitgebreid worden via een Dockerfile. Het is met deze parent image dat men een container kan bouwen.

- Dockerfile

De tweede stap is Dockerfile, waarin men aan de hand van de syntaxis een gepersonaliseerde Docker Image kan definiëren. Men kan aangeven vanaf welke image men wil beginnen via het 'FROM'-commando. Men hoeft hier echter niet per se een parent image mee te geven, bijvoorbeeld via 'FROM scratch'. Vervolgens kan men environment varia-

bles meegeven via 'ENV', 'ADD' of 'EXPOSE'. Daarnaast kan men via 'RUN' ook orders meegeven om specifieke commando's uit te voeren die de container zou herkennen zoals Bash of PowerShell. Ten slotte kan men via 'ENTRYPOINT' aangeven of de container uitvoerbaar moet zijn of niet.

- docker build

De derde stap is docker build, waarmee men opnieuw de Docker Daemon aanspreekt. Op die manier kan die de syntaxis interpreteren en een gepersonaliseerde container bouwen.

- docker run <options> <image>

Ten slotte is er docker run, waarmee men het bevel geeft aan de Docker Daemon om de image uit te rollen tot een container. Hoe de image zich uitrolt, hangt af van de bevelen in het commando en van de image die gebruikt wordt.

Docker voorziet ook enkele commando's om de Docker Images en Boxes te beheren. De voornaamste staan hieronder beschreven.

Commando	Uitleg
docker images	toont alle Docker Images beschikbaar op dit systeem
docker ps	toont alle draaiende containers
docker inspect <container>	toont de specificaties van een specifieke container
docker logs <container>	toont alle logs voor een specifieke container
docker start <container>	start een specifieke container op
docker stop <container>	stopt een specifieke container
docker rm <container>	verwijdert containers

Doordat elk deel van een applicatie in een 'appartementje' zit, is het maken van continue ontwikkeling en oplevering voor de applicatie heel gemakkelijk. Men moet immers alleen die specifieke Container updaten/graden. Hierdoor is het de perfecte technologie om te dienen als test- en productieomgeving. Daarnaast versoepelt het ook de communicatie binnen het DevOps-team, doordat iedereen continu in dezelfde omgeving werkt. Er zijn immers geen grote veranderingen nodig bij de verschillende stappen binnen de leveringsketen, omdat men in staat is om verschillende frameworks te draaien op één platform. Containers zijn namelijk vrij agnostisch zijn op vlak van programmeertaal of platform. Ten slotte kunnen Containers ook makkelijk van host-besturingssysteem verplaatst worden. Al deze kenmerken van Docker Containers vergemakkelijken het werk van DevOps-teams aanzienlijk.

Door al deze redenen blijft Docker ook jaar na jaar groeien. Tijdens de recentste DockerCon heeft de CEO van Docker dit ook aangetoond met volgend cijfermateriaal:

- Meer dan 14 miljoen Docker hosts
- More dan 900.000 applicaties die draaien op Docker
- Een verhoging van 40 procent in het toepassen ervan in 1 jaar

Docker heeft deze groei ook verdiend door constant in contact te blijven met zijn gebruikers.

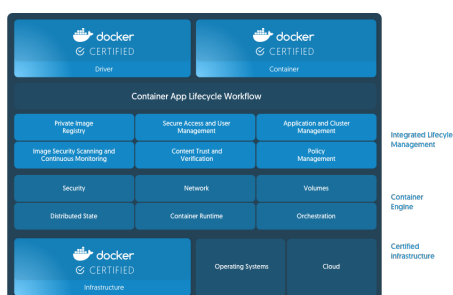
In het verleden kregen ze immers de klacht dat ze te snel of te traag updates toevoegden aan het systeem. Om dit te remediëren hebben ze naast Docker Community Edition, waarmee alles is begonnen, nu ook Docker Enterprise Edition ontworpen. Daarbovenop is er een verschuiving naar time-based updates. Hierbij kan men kiezen tussen een maandelijkse update, maar zonder garantie op stabiliteit van de runtime (Edge), ofwel voor een viermaandelijke update voor gebruikers die meer stabiliteit prefereren, zowel op vlak van onderhoud als van beheer (Stable). Daarbovenop heeft de Enterprise Edition ook een meer uitgebreide ondersteuning met verschillende gradaties.

Docker CE

Zoals eerder aangehaald is Docker Community Edition het originele platform waarmee Docker begonnen is. Het is ideaal voor kleinere teams of onafhankelijke developers die willen experimenteren met Container-technologie. Deze technologie is beschikbaar voor zowel Linux als Windows als Mac, waardoor het perfect is als kleine en snelle installatie waarmee men direct aan de slag kan gaan. Daarbovenop biedt het ook ondersteuning voor het uitrollen naar Cloud-omgevingen, zoals Amazone Web Services of Azure. Ten slotte is Docker CE ook de versie die gebruikt werd voor deze bachelorproef.

Docker EE

Docker Enterprise Edition is het volledige pakket voor zij die op een professionele manier met een Containers-as-a-Service-platform willen werken. Docker EE is een geïntegreerd en getest platform voor Linux- of Windows Enterprise en Cloud-providers, met door Docker gecertificeerde componenten en ondersteuning. In het bijzonder is het voor datacenters een handig dashboard waar men de zogenaamde multi-architecture orchestration, secure software supply chain en infrastructure independence aangeboden krijgt. Vooral aan dat laatste heeft Docker extra veel aandacht besteed., met kenmerken zoals trusted delivery.

1.1.3 Hyper-V

Hyper-V is de technologie die gekozen werd om de twee servers, CentOS en Windows Server 2016, op te laten draaien. Dit is het Microsoft-platform voor het virtualiseren van hardware. Het maakt gebruik van hypervisor-gebaseerde virtualisatie technologie om de interactie tussen de virtuele machine en de hardware te voorzien. Hierdoor is men in

staat om een andere computer te laten werken bovenop het host-besturingssysteem. De voornaamste componenten en hun functies van dit platform zijn:

- Windows Hypercall

Hypercall voorziet communicatie met de Hypervisor.

- Windows hypervisor

Dit is een softwarelaag wiens primaire verantwoordelijkheid is om geïsoleerde execution environments te voorzien. Deze execution environments noemen partitions. Hypervisor is gelegen tussen de hardware en één of meer besturingssystemen, zodat het hardwaregebruik kan optimaliseren voor al de partitions.

- Hyper-V Virtual Machine Management Service

VMMS is verantwoordelijk voor het beheren van de staat van alle virtuele machines in zogenaamde child partitions.

- Virtual Machine Bus

Dit channel-based communicatiemechanisme voorziet de communicatie tussen verschillende partitions op systemen met meer dan één virtual partition.

- Virtualization Service Provider

VSP bevindt zich in de root partition en voorziet synthetische ondersteuning aan child partitions over de VMBus.

- Virtual Infrastructure Driver

De VID voorziet partition-, processor- en memory services.

Daarnaast bevat Hyper-V ook nog andere low level componenten, zoals:

- APIC - Advanced Programmable Interrupt Controller
- IC - Integration component
- MSR - Memory Service Routine
- VMWP - Virtual Machine Worker Process
- VSC - Virtualization Service Client
- WinHv - Windows Hypervisor Interface Library
- WMI - Virtual Machine Management Service

Tenslotte heeft Hyper-V ook enkele tools voor het beheren van en verbinden met zijn virtuele machines. Deze kunnen geïnstalleerd worden op zowel computers waar Hyper-V op staat, als op externe computers. Deze zijn meer specifiek:

- Hyper-V Manager
- Hyper-V module for Windows PowerShell

- Virtual Machine Connection
- Windows PowerShell Direct

Om deze servers te verbinden met het internet werd ook gebruik gemaakt van de Hyper-V Virtual Switch. Deze laag 2 Ethernet netwerkswitch voorziet programmeer- en uitbreidbare mogelijkheden om het beheren van virtuele en fysieke netwerken te vergemakkelijken. Het voorziet veiligheid, isolatie en service levels om de nodige veiligheid af te dwingen.

1.1.4 Vagrant

Vagrant is een tool voor het bouwen en onderhouden van virtuele machines. Het maakt gebruik van een enkele workflow voor het automatiseren van ontwikkelomgevingen. Doordat het zo makkelijk te gebruiken is, verlaagt het de installatietijd en verhoogt het de productie. Dit is waarom het een geliefde tool is binnen DevOps-teams.

Vagrant werkt aan de hand van yaml-configuratiebestanden die uitgelezen moeten worden. Het belangrijkste configuratiebestand dat Vagrant nodig heeft, is een 'Vagrantfile'. Hierin wordt alles gedefinieerd wat nodig is: welke boxes, scripts en andere bestanden er nog nodig zijn voor de installatie. Een 'Vagrant Box' is een base image die een clone is van een virtuele machine. Een base image is het minimum van een besturingssysteem waarop er nog verschillende andere functies gebouwd kunnen worden, zoals bijvoorbeeld een GUI. Met deze boxes wordt gedefinieerd welk besturingssysteem en welke bijbehorende software dient te worden geïnstalleerd. Als de box goed is, maar er moeten nog verdere configuratie of installaties van de software gebeuren, kan men deze ook meegeven met het 'provision'-gedeelte. Met provisioning voegt men verdere configuratiemogelijkheden toe, zoals het uitvoeren van scripts, het uploaden van bestanden of folders tijdens de installatie, of het specificeren van een netwerkadres. Door provisioning kan men ook makkelijk wijzigingen aanbrengen aan het systeem tijdens de run-time. Er wordt ook gebruik gemaakt van een eigen syntax die aangeleerd dient te worden. Deze bestaat uit 'vagrant' en de functie die uitgevoerd dient te worden, bijvoorbeeld: met 'vagrant up' wordt geprobeerd om het systeem online te brengen. De configuratie van de 'Vagrantfile' heeft ook zijn eigen syntax, bestaande uit het woord 'config' en de functie bepalen wat ermee moet gebeuren.

Vagrant ondersteunt bovendien verschillende platformen om zijn installatie op uit te voeren, gaande van VirtualBox en Hyper-V tot Docker en AWS. Het grote aantal beschikbare platformen om op te releasen is ook een sterkte van Vagrant.

Daarbovenop zijn er mogelijkheden om de functionaliteit van Vagrant zelf uit te breiden aan de hand van plug-ins die geschreven worden door andere gebruikers. Dit gebeurt meestal in de programmeertaal Ruby. Voor de gebruikte Windows Server-opstelling in deze bachelorproef is deze functionaliteit heel handig, omdat de Windows Server herstart dient te worden na de installatie van Docker. Hiervoor kan een plug-in gebruikt worden.

Om al deze redenen werd geopteerd om gebruik te maken van deze technologie. Er zijn gelijkaardige zero-touch installatiemogelijkheden, zoals Chef, Puppet of Terraform. Echter

geen van hen biedt hetzelfde gebruiksgemak of dezelfde mogelijkheden.

1.1.5 PowerShell

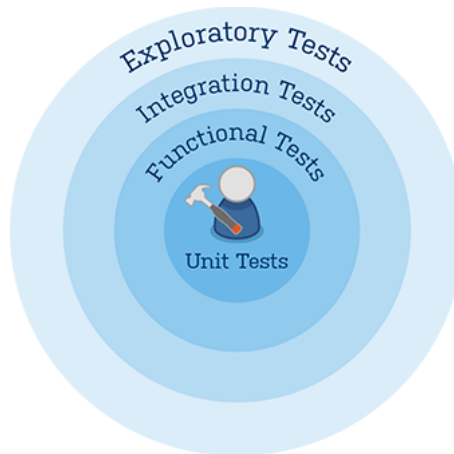
De configuratie van de Windows Server gebeurt grotendeels aan de hand van deze command-line interface. Deze CLI, die bovendien gebruik maakt van het .NET framework om objecten terug te geven, is namelijk speciaal ontwikkeld voor system administrators. Een groot voordeel hierbij is dat objecten veel makkelijker te verwerken zijn, in tegenstelling tot andere CLI's die vaak tekst gebruiken voor het uitvoeren van commando's. Daarnaast is de structuur van de command-lets (cmdlet) simpel en makkelijk aan te leren. De commando's bestaan namelijk altijd uit dezelfde samenstelling, bestaande uit 'werkwoord'-'te behandelen onderwerp', bijvoorbeeld: Get-Service.

1.1.6 Bash

Als tegenpool is er Bash voor Linux besturingssystemen. Deze CLI dateert al van 1989, met als volledige naam 'Bourne Again shell'. In essentie werkt Bash op dezelfde wijze als PowerShell. Net zoals PowerShell herkent Bash namelijk een aantal woorden, waardoor men ermee kan communiceren en het acties kan laten uitvoeren. Het grote verschil ligt in de uitvoering: Bash heeft namelijk enkel tekst als in- en uitvoer, wat het verwerken van opdrachten kan bemoeilijken. Echter, omdat Bash reeds geruime tijd bestaat, kan deze Unix shell wel genieten van een enorme gebruiks- en ondersteuningsbasis. Bash is namelijk de werkmethode bij uitstek voor Linux administrators.

1.1.7 Software testing

Bij software testing ligt de focus op kwaliteit in alle delen van de organisatie. Dit is belangrijk omdat het ontwikkelingsteam verantwoordelijk is voor de kwaliteit. QA-teams kunnen op tijd aan de alarmbel trekken, maar de verantwoordelijkheid van kwaliteit ligt nog steeds bij het ontwikkelingsproces. Daarom eist software testing dat iedereen, inclusief de gebruiker, betrokken is bij het ontwikkelingsproces. Software testing heeft een methodologische manier ontwikkeld om de kwaliteit te waarborgen, waarbij men laag per laag en stap per stap gaat kijken of het systeem voldoet aan de vereisten.

Verder zegt REF over software testing dat het een empirische en technische manier is om software of services te testen, doordat men op een objectieve manier kijkt naar de kwaliteit van een software of service. Dit is de voornaamste reden waarom voor deze methode gekozen is in deze bachelorproef. Daarnaast sluit het heel goed aan bij de principes van het DevOps manifesto.

Meer specifiek wordt er gebruik gemaakt worden van performantie-, integratie- en veiligheidstesten.

Performantietesten zijn testen waarbij men gaat kijken hoe het systeem presteert wanneer het een bepaalde werkdruk moet verwerken, met de focus op snelheid, schaalbaarheid en stabiliteit. (PerformanceTesting)

Bij integratietesten ligt de focus op de datacommunicatie tussen de verschillende modules. In dit geval tussen Docker, het besturingssysteem van de host en de uitgerolde applicatie. (IntegrationTesting)

Bij veiligheidstesten wordt er gekeken naar alle verschillende veiligheidsmaatregelen, en in hoeverre ze in staat zijn om de zwaktes van het systeem te beschermen. (SecurityTesting)

1.2 Probleemstelling en Onderzoeksvragen

Het grootste probleem bij Docker is dat het op zich nog een relatief jonge technologie is, die bovendien een eigen syntaxis heeft. Daarnaast is er een andere denk- en werkwijze vereist om Docker te beheersen. Doorheen de tijd zijn Linux administrators reeds vertrouwd geraakt met deze technologie, maar voor Windows administrators is deze werkomgeving nog gloednieuw.

De onderzoeksvragen die uit deze probleemstelling voortvloeien zijn de volgende:

- Hoe vlot kan men een Docker-opstelling maken op een Windows-besturingssysteem tegenover een Linux-besturingssysteem?
- Hoe is het gesteld met de documentatie voor Docker for Windows tegenover de bestaande documentatie voor Linux?
- Hoe groot is de snelheidswinst bij Linux tegenover Windows?
- Hoe goed is de technologie geïntegreerd met Hyper-V en met het Windows besturingssysteem in het algemeen?
- Hoe is het gesteld met de veiligheid? Hoe pakt men deze aan vanuit een Windows administrator perspectief?

Op al deze vragen kon tot op heden geen afdoend antwoord worden gegeven. Men heeft in het verleden wel al Docker for Windows uitgetest en vergeleken met Linux, maar nooit op een concrete en methodische manier. Vaak benaderde men deze technologie ook vanuit een bestaande mening, en niet vanuit een neutraal perspectief.

Dit onderzoek zal vooral een grote meerwaarde zijn voor DevOps-teams die op zoek zijn naar Windows-oplossingen voor hun problemen in verband met automatisatie en continue oplevering.

1.3 Opzet van deze bachelorproef

De rest van deze bachelorproef is als volgt opgebouwd:

In Hoofdstuk 2 wordt de methodologie toegelicht en worden de gebruikte onderzoekstechnieken besproken om een antwoord te kunnen formuleren op de onderzoeksvragen.

In Hoofdstuk 3 wordt de documentatie van beide platformen besproken. Er wordt gekeken naar volledigheid, interne en externe bronnen, en hoeveel ondersteuning er is vanuit de hoofdorganisatie.

In Hoofdstuk 4 worden beide opstellingen bekeken en besproken, meer specifiek hoe het is om beide op te bouwen, en hoe het zit met gelijkenissen en verschillen.

In Hoofdstuk 5 wordt gekeken naar het resultaat van de werklading dat beide systeem te verduren hebben gekregen en hoe ze beide gepresteerd hebben.

In Hoofdstuk 6 wordt bekeken hoe goed de Docker-module integreert met het hostsysteem, welke resources Docker beschikbaar heeft op het systeem en hoe Docker hiervan gebruik maakt.

In Hoofdstuk 7 worden de beschikbare veiligheidsmaatregelen voor Docker besproken binnen beide systemen en hoe effectief deze zijn.

In Hoofdstuk 8 wordt ten slotte een conclusie gevormd en wordt er een antwoord geformuleerd op de onderzoeksvragen. Hierbij wordt ook een aanzet gegeven naar mogelijk toekomstig onderzoek binnen dit domein.

2. Methodologie

2.1 Literatuurstudie

Het startpunt van deze bachelorproef was een literatuurstudie over Docker for Windows, waarvan het resultaat zichtbaar is in de inleiding. Specifiek werd opgezocht hoe Docker werkt en welke requirements nodig zijn om het succesvol te installeren op een Windows Server 2016 en CentOS 7.4.

2.2 Bekijken van documentatie

Vervolgens werd de verzamelde documentatie voor beide omgevingen bekeken en beoordeeld op volledigheid. Aan de hand hiervan werd een conclusie getrokken.

2.3 Opzetten van de servers

Hierna werd een Windows Server 2016 en CentOS 7.4 gemaakt met op beide Docker geïnstalleerd, door middel van Vagrant en PowerShell voor Windows Server, en Bash voor CentOS. Op deze twee omgevingen werden uiteindelijk ook de software tests uitgevoerd. Deze omgevingen werden daarna geüpload op GitHub zodat de code vrij beschikbaar was voor iedereen.

2.4 Uitvoeren van de verschillende tests

Nadat het opstellen van beide omgevingen was afgerond en de systemen volledig automatisch vanaf nul naar draaiend konden worden gebracht aan de hand van een werkende applicatie, werden op beide 3 manieren van software testing uitgevoerd:

- Performance testing
- Integration testing
- Security testing

Deze manieren werden verschillende malen uitgevoerd, zodat het populatiegemiddelde groot genoeg was om een kleinere invloed te ondervinden van outliers.

2.5 Vergelijkende studie uitvoeren

Ten slotte werden alle resultaten van de testresultaten verzameld en verwerkt, om het gemiddelde, de variantie en de standaardafwijking te verkrijgen. Deze waarden werden nadien gebruikt om een grafische weergave te creëren van de resultaten.

3. Documentatie

Docker was al enige jaren beschikbaar voor Linux en in die periode onderzochten de verschillende gebruikers van het systeem hoe ze deze nieuwe technologie het best kon gebruiken. Maar, belangrijker nog, was dat deze gebruikers ook documenteerden aan de hand van bijvoorbeeld blogs of issues op GitHub, wat en hoe ze het deden. Hierdoor werd er niet alleen een indrukwekkend hoeveelheid documentatie gecreëerd voor het Docker systeem, maar verlaagde het ook in de instapdrempel voor nieuwe gebruikers. Tezamen met de officiële documentatie die Docker zelf voorzag, kon men een vorm geven aan reeks van best practises om optimaal gebruik te maken van Docker. In dit hoofdstuk zal er bekeken worden in hoeverre Microsoft, Docker en hun gebruikers al in staat zijn geweest om de literaire kloof te dichten met Linux.

3.1 Requirements

Er was maar weinig te vinden over de vereisten die er nodig zijn om Docker met succes te installeren en uit te voeren.

Voor CentOS kwam dit neer op een drietal lijntjes die vereisten dat men gebruik maakte van een maintained version, 'centos-extras' repository enabled is en dat men gebruik maakte van de 'overlay2' storage driver.

Windows was op dit vlak een klein beetje beter. Het had een pagina speciaal toegepast op de installatie van Docker. Waarin er een specifiek hoofdstuk stond die beschreef wat er nodig is voor Docker te installeren: Hyper-V enabled, virtualisatie in de BIOS aanzetten, 64bit Windows 10 Pro, Enterprise en Education of Windows Server 2016 en een beschrijving hoe de container zou werken met andere gebruikers en parallel instances.

3.2 Installatie

Docker installeren op beide systemen was ook heel divergent. Wat op zich niet zo heel verbazend was gezien het verleden van beide apparaten.

Voor CentOS focuste men puur op de command-line interface. Dit was ook logisch, gezien er bij de basis installatie van CentOS geen GUI inbegrepen was. Daarom ging Docker er dus meteen vanuit dat men gebruik zou maken van Bash, een CLI. De gids die Docker hiervoor aanbood was ook vrij compleet. Men vertrok zelfs vanuit het idee dat men al een vorige versie kon hebben staan en voorzag dus ook Bash-commando's om eerste de oude versie te verwijderen en vervolgens vanaf nul alle nodige stappen te voorzien.

Ook hier verschilde Windows sterk. Docker ging bij het Windows platform er vanuit dat men gebruik zou willen maken van de GUI en bood additioneel de mogelijkheid om het te installeren via PowerShell, ook een CLI. Normaal gesproken zou de optie om iets te benaderen vanop 2 verschillende manieren een bonus moeten zijn. Maar, in dit geval was het eerder een nadeel omdat de focus lag op de GUI. Een minpunt, want de meeste gebruikers focusten zich liever op automatisatie en dan was GUI geen optie. Verder was dit ook een rare keuze aangezien PowerShell een moderne en flexibele taal was, doordat het werkte met objecten. Dit zou het beheren van de Docker applicatie vergemakkelijkt moeten hebben, maar helaas niet.

3.3 Container tot stand brengen

De installatie van een container vereiste voor het grootste deel bij beide platform dezelfde logica. Aangezien dit voor het grootste deel gebeurde door de Docker-commando's. De enigste verschillen waren in hoe men de Dockerfile aanmaakte, invulde en uitlas.

Zoals eerder aangehaald maakte Docker vooral gebruik van Bash om Docker te installeren. Deze trend zette zich ook voort bij het aanmaken van de Dockerfile. De in- en uitvoer van Bash was tekst gebaseerd. Wat uitstekend paste bij de vereiste voor het succesvol uitvoeren van een Dockerfile.

Voor Windows maakte Docker gebruikt van PowerShell om de Dockerfile aan te maken. Zodoende kon men in de CLI omgeving blijven en daarin verder werken nadat het bestand was aangemaakt. Zoals eerder aangehaald maakte PowerShell gebruik van objecten, C# om precies te zien. Om een tekstbestand zoals een Dockerfile aan te maken was dit geen hinder. Maar, wel spijtig dat Docker hier niet beter gebruik van maakte.

3.4 Automatisatie

Gezien de doelgroep van deze bachelorproef was automatisatie zeker geen punt dat genegeerd mocht worden. Automatisatie was immers één van de pijlers van DevOps.

CentOS had hierbij een streepje voor. Aangezien Docker meteen vertrok vanuit Bash diende men alleen deze commando's nog een script te steken met extensie .sh of .bash en dit vervolgens aan te roepen. Meer was er niet nodig.

Ook hier was het weer een kleine beetje moeilijker voor Windows. Een struikelblok was dat de nadruk minder op automatisatie lag en meer op GUI. Waardoor automatiseren moeilijker ging. Maar, het grootste struikelblok was dat het Windows platform een heropstart vereiste na de installatie van Docker. Via plug-ins en scripting kon men hier nog rond werken. Maar, het maakte automatisatie weer een beetje moeilijker.

3.5 Conclusie

De voornaamste bronnen van informatie voor zowel Docker for Windows als CentOS was de officiële documentatie gevonden op de website van Docker, RedHat en Microsoft. Waarbij Docker en Microsoft hun best deden om de literaire kloof te sluiten die er was, in vergelijking met CentOS. Zowel Docker als Microsoft probeerden hierbij gretig gebruik te maken van hun community's om artikels te publiceren die door gebruiker werden geschreven of aangepast. Op deze manier hoopten ze het platform te promoten, zodat toekomstige gebruikers in staat zouden zijn om hun eigen Docker omgeving op te starten.

Maar, ondanks deze inhaalbeweging bleef de meest gevonden documentatie er nog steeds vanuit te gaan dat men Docker wou draaien op Linux. Aangezien Docker al beschikbaar was sinds 13 maart 2013 voor Linux en maar recent voor Windows (22 februari 2017), was dit geen verrassing.

Het voordeel hiervan was wel dat de documentatie die gevonden werd voor Docker for Windows, vaker up-to-date was. Omdat deze pas recent geschreven werd en vaak door mensen die doorheen de jaren meegegroeid waren met de technologie. Want, hoewel Container-technologie al lang bestond, was het gebruik ervan tot recent vrij onbestaand. Hiermee had Docker for Windows de eerste moeilijke jaren van het uitzoeken naar een gepaste werkwijze vermeden.

Tenslotte, was er wel één groot voordeel voor de documentatie voor Docker for Linux, namelijk: troubleshooting. Doordat er al meer geëxperimenteerd was, waren er ook al oplossingen gevonden voor verschillende problemen. Dit was van onschatbare waarde voor de CentOS-opstelling en een hekelpunt voor de Windows-opstelling.

4. Opstelling

De set-up van beide machines werden geautomatiseerd door middel van Hyper-V, Vagrant en scripts. Hiermee kon er gegarandeerd worden dat, telkens er gewerkt werd aan de machines, deze consistent op dezelfde manier geïnstalleerd en aangepast werden. Een uitdaging hierbij was het vinden van gepaste Vagrant Boxes voor beide platformen. Want, hoewel CentOS wel een officiële Vagrant Image voorzag op Vagrant Cloud, de opslagplek van alle publieke images. Deed Microsoft dit niet. Hierdoor werd men gedwongen gebruik te maken van een onofficiële bron. Tenslotte, werd er ook aandacht besteed dat de middelen en werklading van beide machines evenredig was waar mogelijk. Natuurlijk waren er subtiele verschillen, maar waar het een optie was werden deze zoveel mogelijk weg gewerkt.

4.1 Windows Server 2016

4.1.1 Vagrant

Voor de Windows-opstelling werd er gekozen om de 'w16s'-image te gebruiken van de gebruiker 'gusztavvargadr'. Deze Vagrant Image bevatte een Windows Server 2016 Standard 1607 (14393.2155). Verder stond op deze image ook al Chocolatey. Wat maakte dat er alleen nog maar gekeken moest worden of Chocolatey up to date was.

Want, Chocolatey was een community-driven packet manager voor Windows, zoals APT voor Debian er bijvoorbeeld er een was. Met een packet manager kan men het installeren en beheren van applicaties automatiseren. Hiermee kon men de installatie vereenvoudigen.

Vervolgens werd er ingesteld dat deze Vagrant Box 2GB RAM en 2 cores kreeg bij het

uitrollen. Zodat de installatie van Docker en uiteindelijke de containers vlot en snel zou kunnen verlopen. Daarnaast stelden we ook een naam in voor de VM en een host-naam. Dit maakte het makkelijker om de VM later aan te spreken.

Uitzonderlijk voor de Windows Server werd er ook gebruik gemaakt van een plug-in voor Vagrant. Namelijk, de 'Vagrant-Reload'-plug-in van Aidan Nagorcka-Smith. Hiermee kon men het Vagrant Reload commando uitvoeren tijdens het uitrollen van de Vagrant Image naar een Box. Dit was een voorwaarde, want de Windows Server dient heropgestart te worden naar de installatie van Docker.

Tenslotte werd ook gebruik gemaakt van een reeks provision-commando's om het systeem te voorzien van de nodige scripts en een voorbeeld-project. Het voorbeeld-project bevatte een .NET-webapplicatie. Die deze startpagina zou moeten tonen:

4.1.2 PowerShell

De 6 scripts die voorzien werden configureren elk een component dat nodig was om de omgeving af te werken.

- Chocolatey

In dit scripts werd er gekeken of Chocolatey als geïnstalleerd was. Zoja, werd er een check uitgevoerd of ze up to date was. Anders, installeerde het de packet manager.

- OpenSSH

Vervolgens werd het OpenSSH-scripts uitgevoerd. Dit installeerde OpenSSH op het systeem, voegde de nodige firewall rules toe en maakte dat de service opstart tezamen met het systeem.

- Docker #1

Hierna werd het eerste deel van de Docker installatiescripts uitgevoerd. Dit installeerde Docker en gaf een melding dat er hierna een reboot eraan kwam.

Want, nadat Docker geïnstalleerd werd vereist het systeem dat het heropgestart werd. Deze plug-in was de makkelijkst gevonden manier, zonder in te grijpen in het automatisatie-proces.

- Docker #2

Daarna werd er Posh-Docker geïnstalleerd. Deze tool voorzag autocompletion van Docker-commando's in de PowerShell terminal.

- Images

Vervolgens werd het Images.ps1-script uitgevoerd. Dit script was verantwoordelijk voor het installeren van de container waarin de databank werd gehost die de applicatie nodig had.

Dit gebeurde aan de hand van een Microsoft SQL server Docker Image die van het internet werd gehaald en waar er vervolgens een container mee werd gebouwd. Uiteindelijk kon dit beter vervangen worden door Docker Compose.

- Application

Tenslotte, haalde het laatste script die .NET-sdk Docker Image op die nodig was om de container te bouwen die de webapplicatie vereiste. Daarna maakte het script de Dockerfile aan en vulde deze op met de vereiste tekst die nodig was om de container te bouwen. Alsook de commando's om daarna de Docker Image en Container te bouwen.

4.2 CentOS 7.4

4.2.1 Vagrant

Om de CentOS-server te installeren werd er gebruik gemaakt van de officiële Vagrant Image die beschikbaar werd gesteld door de organisatie achter CentOS, Red Hat Enterprise Linux (RHEL). Deze voorzag alleen een basis installatie van een CentOS 7.4 server, voorzag wel de mogelijkheid om uitgerold te worden op alle populaire platformen.

Ook hier kreeg het systeem 2GB RAM en 2 cores. Zodat er op een eerlijke manier naar de performantie van beide systemen kon gekeken worden. Verder kreeg het systeem ook een hostname en VMName.

Tenslotte werden er 3 primaire scripts voorzien bij het provision-gedeelte, zodanig dat alle componenten die nodig waren geïnstalleerd konden worden. Waaronder een script om die dezelfde webapplicatie voorzag als voor Windows.

4.2.2 Bash

- Dockerhost

In dit gedeelte van het script worden alle functionaliteiten voorzien die er nodig waren voordat we konden beginnen aan het uitrollen van de applicatie. Onder andere, werd hier ook Docker geïnstalleerd. Maar, verder ook nano, patch en git. Daarnaast werden er ook regels toegevoegd aan de firewall, zodanig dat de container beschikbaar zou zijn nadat deze was opgesteld.

- Images

Bij het volgende script werden alle Docker Images van Docker Hub, de officiële online repository van Docker waar alle beschikbare Docker Images op stonden.

- Applicatie

Tenslotte, werd in het laatste script de benodigde databank en applicatie omhoog gebracht

aan de hand van een Dockerfile, docker run- en docker build-commando's. De Dockerfile werd opgevuld met een 'EOF' identifier. Hierdoor bleef Bash de invoer pipen in de Dockerfile tot hij 'EOF' tegenkwam. Ook hier kon de databank beter gebouwd worden door gebruik te maken van docker compose.

5. Performantie test

Etiam pede massa, dapibus vitae, rhoncus in, placerat posuere, odio. Vestibulum luctus commodo lacus. Morbi lacus dui, tempor sed, euismod eget, condimentum at, tortor. Phasellus aliquet odio ac lacus tempor faucibus. Praesent sed sem. Praesent iaculis. Cras rhoncus tellus sed justo ullamcorper sagittis. Donec quis orci. Sed ut tortor quis tellus euismod tincidunt. Suspendisse congue nisl eu elit. Aliquam tortor diam, tempus id, tristique eget, sodales vel, nulla. Praesent tellus mi, condimentum sed, viverra at, consectetur quis, lectus. In auctor vehicula orci. Sed pede sapien, euismod in, suscipit in, pharetra placerat, metus. Vivamus commodo dui non odio. Donec et felis.

Etiam suscipit aliquam arcu. Aliquam sit amet est ac purus bibendum congue. Sed in eros. Morbi non orci. Pellentesque mattis lacinia elit. Fusce molestie velit in ligula. Nullam et orci vitae nibh vulputate auctor. Aliquam eget purus. Nulla auctor wisi sed ipsum. Morbi porttitor tellus ac enim. Fusce ornare. Proin ipsum enim, tincidunt in, ornare venenatis, molestie a, augue. Donec vel pede in lacus sagittis porta. Sed hendrerit ipsum quis nisl. Suspendisse quis massa ac nibh pretium cursus. Sed sodales. Nam eu neque quis pede dignissim ornare. Maecenas eu purus ac urna tincidunt congue.

Donec et nisl id sapien blandit mattis. Aenean dictum odio sit amet risus. Morbi purus. Nulla a est sit amet purus venenatis iaculis. Vivamus viverra purus vel magna. Donec in justo sed odio malesuada dapibus. Nunc ultrices aliquam nunc. Vivamus facilisis pellentesque velit. Nulla nunc velit, vulputate dapibus, vulputate id, mattis ac, justo. Nam mattis elit dapibus purus. Quisque enim risus, congue non, elementum ut, mattis quis, sem. Quisque elit.

Maecenas non massa. Vestibulum pharetra nulla at lorem. Duis quis quam id lacus dapibus interdum. Nulla lorem. Donec ut ante quis dolor bibendum condimentum. Etiam egestas

tortor vitae lacus. Praesent cursus. Mauris bibendum pede at elit. Morbi et felis a lectus interdum facilisis. Sed suscipit gravida turpis. Nulla at lectus. Vestibulum ante ipsum primis in faucibus orci luctus et ultrices posuere cubilia Curae; Praesent nonummy luctus nibh. Proin turpis nunc, congue eu, egestas ut, fringilla at, tellus. In hac habitasse platea dictumst.

Vivamus eu tellus sed tellus consequat suscipit. Nam orci orci, malesuada id, gravida nec, ultricies vitae, erat. Donec risus turpis, luctus sit amet, interdum quis, porta sed, ipsum. Suspendisse condimentum, tortor at egestas posuere, neque metus tempor orci, et tincidunt urna nunc a purus. Sed facilisis blandit tellus. Nunc risus sem, suscipit nec, eleifend quis, cursus quis, libero. Curabitur et dolor. Sed vitae sem. Cum sociis natoque penatibus et magnis dis parturient montes, nascetur ridiculus mus. Maecenas ante. Duis ullamcorper enim. Donec tristique enim eu leo. Nullam molestie elit eu dolor. Nullam bibendum, turpis vitae tristique gravida, quam sapien tempor lectus, quis pretium tellus purus ac quam. Nulla facilisi.

6. Integratie test

Etiam pede massa, dapibus vitae, rhoncus in, placerat posuere, odio. Vestibulum luctus commodo lacus. Morbi lacus dui, tempor sed, euismod eget, condimentum at, tortor. Phasellus aliquet odio ac lacus tempor faucibus. Praesent sed sem. Praesent iaculis. Cras rhoncus tellus sed justo ullamcorper sagittis. Donec quis orci. Sed ut tortor quis tellus euismod tincidunt. Suspendisse congue nisl eu elit. Aliquam tortor diam, tempus id, tristique eget, sodales vel, nulla. Praesent tellus mi, condimentum sed, viverra at, consectetur quis, lectus. In auctor vehicula orci. Sed pede sapien, euismod in, suscipit in, pharetra placerat, metus. Vivamus commodo dui non odio. Donec et felis.

Etiam suscipit aliquam arcu. Aliquam sit amet est ac purus bibendum congue. Sed in eros. Morbi non orci. Pellentesque mattis lacinia elit. Fusce molestie velit in ligula. Nullam et orci vitae nibh vulputate auctor. Aliquam eget purus. Nulla auctor wisi sed ipsum. Morbi porttitor tellus ac enim. Fusce ornare. Proin ipsum enim, tincidunt in, ornare venenatis, molestie a, augue. Donec vel pede in lacus sagittis porta. Sed hendrerit ipsum quis nisl. Suspendisse quis massa ac nibh pretium cursus. Sed sodales. Nam eu neque quis pede dignissim ornare. Maecenas eu purus ac urna tincidunt congue.

Donec et nisl id sapien blandit mattis. Aenean dictum odio sit amet risus. Morbi purus. Nulla a est sit amet purus venenatis iaculis. Vivamus viverra purus vel magna. Donec in justo sed odio malesuada dapibus. Nunc ultrices aliquam nunc. Vivamus facilisis pellentesque velit. Nulla nunc velit, vulputate dapibus, vulputate id, mattis ac, justo. Nam mattis elit dapibus purus. Quisque enim risus, congue non, elementum ut, mattis quis, sem. Quisque elit.

Maecenas non massa. Vestibulum pharetra nulla at lorem. Duis quis quam id lacus dapibus interdum. Nulla lorem. Donec ut ante quis dolor bibendum condimentum. Etiam egestas

tortor vitae lacus. Praesent cursus. Mauris bibendum pede at elit. Morbi et felis a lectus interdum facilisis. Sed suscipit gravida turpis. Nulla at lectus. Vestibulum ante ipsum primis in faucibus orci luctus et ultrices posuere cubilia Curae; Praesent nonummy luctus nibh. Proin turpis nunc, congue eu, egestas ut, fringilla at, tellus. In hac habitasse platea dictumst.

Vivamus eu tellus sed tellus consequat suscipit. Nam orci orci, malesuada id, gravida nec, ultricies vitae, erat. Donec risus turpis, luctus sit amet, interdum quis, porta sed, ipsum. Suspendisse condimentum, tortor at egestas posuere, neque metus tempor orci, et tincidunt urna nunc a purus. Sed facilisis blandit tellus. Nunc risus sem, suscipit nec, eleifend quis, cursus quis, libero. Curabitur et dolor. Sed vitae sem. Cum sociis natoque penatibus et magnis dis parturient montes, nascetur ridiculus mus. Maecenas ante. Duis ullamcorper enim. Donec tristique enim eu leo. Nullam molestie elit eu dolor. Nullam bibendum, turpis vitae tristique gravida, quam sapien tempor lectus, quis pretium tellus purus ac quam. Nulla facilisi.

7. Security test

Etiam pede massa, dapibus vitae, rhoncus in, placerat posuere, odio. Vestibulum luctus commodo lacus. Morbi lacus dui, tempor sed, euismod eget, condimentum at, tortor. Phasellus aliquet odio ac lacus tempor faucibus. Praesent sed sem. Praesent iaculis. Cras rhoncus tellus sed justo ullamcorper sagittis. Donec quis orci. Sed ut tortor quis tellus euismod tincidunt. Suspendisse congue nisl eu elit. Aliquam tortor diam, tempus id, tristique eget, sodales vel, nulla. Praesent tellus mi, condimentum sed, viverra at, consectetur quis, lectus. In auctor vehicula orci. Sed pede sapien, euismod in, suscipit in, pharetra placerat, metus. Vivamus commodo dui non odio. Donec et felis.

Etiam suscipit aliquam arcu. Aliquam sit amet est ac purus bibendum congue. Sed in eros. Morbi non orci. Pellentesque mattis lacinia elit. Fusce molestie velit in ligula. Nullam et orci vitae nibh vulputate auctor. Aliquam eget purus. Nulla auctor wisi sed ipsum. Morbi porttitor tellus ac enim. Fusce ornare. Proin ipsum enim, tincidunt in, ornare venenatis, molestie a, augue. Donec vel pede in lacus sagittis porta. Sed hendrerit ipsum quis nisl. Suspendisse quis massa ac nibh pretium cursus. Sed sodales. Nam eu neque quis pede dignissim ornare. Maecenas eu purus ac urna tincidunt congue.

Donec et nisl id sapien blandit mattis. Aenean dictum odio sit amet risus. Morbi purus. Nulla a est sit amet purus venenatis iaculis. Vivamus viverra purus vel magna. Donec in justo sed odio malesuada dapibus. Nunc ultrices aliquam nunc. Vivamus facilisis pellentesque velit. Nulla nunc velit, vulputate dapibus, vulputate id, mattis ac, justo. Nam mattis elit dapibus purus. Quisque enim risus, congue non, elementum ut, mattis quis, sem. Quisque elit.

Maecenas non massa. Vestibulum pharetra nulla at lorem. Duis quis quam id lacus dapibus interdum. Nulla lorem. Donec ut ante quis dolor bibendum condimentum. Etiam egestas

tortor vitae lacus. Praesent cursus. Mauris bibendum pede at elit. Morbi et felis a lectus interdum facilisis. Sed suscipit gravida turpis. Nulla at lectus. Vestibulum ante ipsum primis in faucibus orci luctus et ultrices posuere cubilia Curae; Praesent nonummy luctus nibh. Proin turpis nunc, congue eu, egestas ut, fringilla at, tellus. In hac habitasse platea dictumst.

Vivamus eu tellus sed tellus consequat suscipit. Nam orci orci, malesuada id, gravida nec, ultricies vitae, erat. Donec risus turpis, luctus sit amet, interdum quis, porta sed, ipsum. Suspendisse condimentum, tortor at egestas posuere, neque metus tempor orci, et tincidunt urna nunc a purus. Sed facilisis blandit tellus. Nunc risus sem, suscipit nec, eleifend quis, cursus quis, libero. Curabitur et dolor. Sed vitae sem. Cum sociis natoque penatibus et magnis dis parturient montes, nascetur ridiculus mus. Maecenas ante. Duis ullamcorper enim. Donec tristique enim eu leo. Nullam molestie elit eu dolor. Nullam bibendum, turpis vitae tristique gravida, quam sapien tempor lectus, quis pretium tellus purus ac quam. Nulla facilisi.

8. Conclusie

Curabitur nunc magna, posuere eget, venenatis eu, vehicula ac, velit. Aenean ornare, massa a accumsan pulvinar, quam lorem laoreet purus, eu sodales magna risus molestie lorem. Nunc erat velit, hendrerit quis, malesuada ut, aliquam vitae, wisi. Sed posuere. Suspendisse ipsum arcu, scelerisque nec, aliquam eu, molestie tincidunt, justo. Phasellus iaculis. Sed posuere lorem non ipsum. Pellentesque dapibus. Suspendisse quam libero, laoreet a, tincidunt eget, consequat at, est. Nullam ut lectus non enim consequat facilisis. Mauris leo. Quisque pede ligula, auctor vel, pellentesque vel, posuere id, turpis. Cras ipsum sem, cursus et, facilisis ut, tempus euismod, quam. Suspendisse tristique dolor eu orci. Mauris mattis. Aenean semper. Vivamus tortor magna, facilisis id, varius mattis, hendrerit in, justo. Integer purus.

Vivamus adipiscing. Curabitur imperdiet tempus turpis. Vivamus sapien dolor, congue venenatis, euismod eget, porta rhoncus, magna. Proin condimentum pretium enim. Fusce fringilla, libero et venenatis facilisis, eros enim cursus arcu, vitae facilisis odio augue vitae orci. Aliquam varius nibh ut odio. Sed condimentum condimentum nunc. Pellentesque eget massa. Pellentesque quis mauris. Donec ut ligula ac pede pulvinar lobortis. Pellentesque euismod. Class aptent taciti sociosqu ad litora torquent per conubia nostra, per inceptos hymenaeos. Praesent elit. Ut laoreet ornare est. Phasellus gravida vulputate nulla. Donec sit amet arcu ut sem tempor malesuada. Praesent hendrerit augue in urna. Proin enim ante, ornare vel, consequat ut, blandit in, justo. Donec felis elit, dignissim sed, sagittis ut, ullamcorper a, nulla. Aenean pharetra vulputate odio.

Quisque enim. Proin velit neque, tristique eu, eleifend eget, vestibulum nec, lacus. Vivamus odio. Duis odio urna, vehicula in, elementum aliquam, aliquet laoreet, tellus. Sed velit. Sed vel mi ac elit aliquet interdum. Etiam sapien neque, convallis et, aliquet vel, auctor non, arcu. Aliquam suscipit aliquam lectus. Proin tincidunt magna sed wisi. Integer blandit

lacus ut lorem. Sed luctus justo sed enim.

Morbi malesuada hendrerit dui. Nunc mauris leo, dapibus sit amet, vestibulum et, commodo id, est. Pellentesque purus. Pellentesque tristique, nunc ac pulvinar adipiscing, justo eros consequat lectus, sit amet posuere lectus neque vel augue. Cras consectetur libero ac eros. Ut eget massa. Fusce sit amet enim eleifend sem dictum auctor. In eget risus luctus wisi convallis pulvinar. Vivamus sapien risus, tempor in, viverra in, aliquet pellentesque, eros. Aliquam euismod libero a sem.

Nunc velit augue, scelerisque dignissim, lobortis et, aliquam in, risus. In eu eros. Vestibulum ante ipsum primis in faucibus orci luctus et ultrices posuere cubilia Curae; Curabitur vulputate elit viverra augue. Mauris fringilla, tortor sit amet malesuada mollis, sapien mi dapibus odio, ac imperdiet ligula enim eget nisl. Quisque vitae pede a pede aliquet suscipit. Phasellus tellus pede, viverra vestibulum, gravida id, laoreet in, justo. Cum sociis natoque penatibus et magnis dis parturient montes, nascetur ridiculus mus. Integer commodo luctus lectus. Mauris justo. Duis varius eros. Sed quam. Cras lacus eros, rutrum eget, varius quis, convallis iaculis, velit. Mauris imperdiet, metus at tristique venenatis, purus neque pellentesque mauris, a ultrices elit lacus nec tortor. Class aptent taciti sociosqu ad litora torquent per conubia nostra, per inceptos hymenaeos. Praesent malesuada. Nam lacus lectus, auctor sit amet, malesuada vel, elementum eget, metus. Duis neque pede, facilisis eget, egestas elementum, nonummy id, neque.

Lijst van figuren

Lijst van tabellen